

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ ТА АРБІТРАЖУ В СПОРАХ ЩОДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF MEDIATION AND ARBITRATION IN INTELLECTUAL PROPERTY DISPUTES

Попова Н.О., к.і.н., доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Кузьмінський О.О., к.ю.н.,
викладач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

В статті досліджено основні перспективи проведення медіації та арбітражу як альтернативних способів врегулювання спорів в сфері інтелектуальної власності. Проаналізовано основні переваги застосування альтернативних способів врегулювання спорів в сфері інтелектуальної власності. Розглянуто основні причини низької популярності примирних процедур в сфері інтелектуальної власності. Проаналізовано особливості роботи Центру ВОІВ з арбітражу та посередництва та Міжнародного комерційного арбітражу при Торгово-промисловій палаті України.

Підсумовано, що, запровадження медіації та арбітражу як способів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності є перспективним напрямком для вдосконалення механізмів вирішення спорів у цій сфері. Медіація і арбітраж надають можливість швидко, ефективно і економічно вирішувати спори, що виникають у сфері інтелектуальної власності, без потреби звертатися до суду. Це особливо важливо в умовах глобалізації та постійного розвитку інновацій, коли порушення прав інтелектуальної власності можуть виникати у різних юрисдикціях і потребують оперативного та кваліфікованого вирішення. Перспективи розвитку медіації та арбітражу в Україні в контексті захисту права інтелектуальної власності включають в себе можливість створення окремого арбітражного центру або подальшу трансформацію існуючих структур, таких як Центр медіації та посередництва при УКРНОІВІ. Оновлення нормативної бази, удосконалення процедур, зокрема введення прискореного арбітражу та використання електронних доказів, може значно покращити ефективність вирішення спорів і зробити цей процес більш прозорим та доступним для всіх учасників. Запровадження медіації та арбітражу як способів захисту прав інтелектуальної власності має великі перспективи для розвитку правової культури в Україні, підвищення правової захищеності учасників ринку інтелектуальної власності, а також для зміцнення міжнародної репутації України як правової держави з високим рівнем захисту інтелектуальних прав.

Ключові слова: медіація, арбітраж, ВОІВ, захист інтелектуальної власності, право інтелектуальної власності, медіаційна угода, арбітражна угода.

The article examines the main prospects for mediation and arbitration as alternative methods of dispute resolution in the field of intellectual property. The main advantages of using alternative methods of dispute resolution in the field of intellectual property are analyzed. The main reasons for the low popularity of conciliation procedures in the field of intellectual property are considered. The features of the work of the WIPO Center for Arbitration and Mediation and the International Commercial Arbitration at the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine are analyzed.

It is summarized that the introduction of mediation and arbitration as methods of resolving disputes in the field of intellectual property is a promising direction for improving dispute resolution mechanisms in this area. Mediation and arbitration provide an opportunity to quickly, effectively and economically resolve disputes arising in the field of intellectual property, without the need to go to court. This is especially important in the context of globalization and constant development of innovations, when violations of intellectual property rights can occur in different jurisdictions and require prompt and qualified resolution. Prospects for the development of mediation and arbitration in Ukraine in the context of intellectual property rights protection include the possibility of creating a separate arbitration center or further transformation of existing structures, such as the Center for Mediation and Mediation at UKRNOIV. Updating the regulatory framework, improving procedures, in particular the introduction of expedited arbitration and the use of electronic evidence, can significantly improve the efficiency of dispute resolution and make this process more transparent and accessible to all participants. The introduction of mediation and arbitration as methods of protecting intellectual property rights has great prospects for the development of legal culture in Ukraine, increasing the legal protection of participants in the intellectual property market, as well as for strengthening the international reputation of Ukraine as a state governed by the rule of law with a high level of protection of intellectual rights.

Key words: mediation, arbitration, WIPO, protection of intellectual property, intellectual property law, mediation agreement, arbitration agreement.

Постановка проблеми. Інтеграція України до Європейського Союзу зумовлює необхідність удосконалення національного законодавства, яке регулює захист права інтелектуальної власності відповідно до міжнародних стандартів. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та зростання обсягів інформаційних послуг в Інтернеті, доступ до об'єктів права інтелектуальної власності значно полегшується. Разом із цим зростає і кількість порушень права інтелектуальної власності, що актуалізує потребу у створенні ефективних правових механізмів захисту та врегулювання спорів. Глобалізаційні процеси у сфері інтелектуальної власності вимагають не лише адаптації правового регулювання, а й розширення інструментарію захисту прав, зокрема через розвиток альтернативних способів вирішення спорів. У цьому контексті важливими кроками стали укладення Угоди між Україною та Європейським Союзом,

Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, затвердження Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності, а також прийняття Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Особливу увагу привертає інститут медіації як ефективного механізму альтернативного врегулювання спорів, зокрема у сфері інтелектуальної власності. Прийняття Закону України «Про медіацію» та внесення змін до процесуального законодавства створює нові можливості для позасудового вирішення конфліктів, що виникають у цій сфері. З огляду на це, дослідження перспективи застосування медіації та арбітражу в спорах щодо інтелектуальної власності є актуальним.

Стан опрацювання проблематики. Теоретичною основою дослідження стали роботи вчених, які присвя-

тили свої роботи вивченню застосування медіації та арбітражу як способів врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності, а саме: Л. І. Бурова, І. М. Василенко, Л. І. Галупова, Т. Захарченко, Н. В. Троцюк, К. Є. Трошкіна, Г. О. Ульянова та інші. Проте, відсутність комплексного дослідження вивчення застосування медіації та арбітражу як способів врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності обумовлює актуальність статті.

Мета цієї роботи полягає у аналізі особливостей запровадження медіації та арбітражу для врегулювання правових спорів у сфері інтелектуальної власності.

Завданням статті є виокремлення переваг запровадження медіації та арбітражу для врегулювання правових спорів у сфері інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні інститут медіації набуває все більшої актуальності, привертаючи увагу не лише наукової спільноти, а й широкого кола правників – практиків у різних країнах світу. Важливою віхою у розвитку медіації в Україні стало набрання чинності 15 грудня 2021 року Закону України «Про медіацію», який закріпив правові основи функціонування цієї процедури, визначив її засади, встановив правовий статус медіатора, вимоги до його підготовки, а також регламентував інші аспекти, пов'язані із проведенням медіації. Відповідно до статті 1 вказаного Закону, медіація визначена як позасудова, добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Вказаний Закон охоплює суспільні відносини, пов'язані з використанням процедури медіації з метою як запобігання майбутнім конфліктам, так і врегулювання вже існуючих – у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних спорів, справ про адміністративні правопорушення, а також кримінальних проваджень, коли йдеться про можливість примирення між потерпілим і підозрюваним або обвинуваченим. Прийняття зазначеного закону стало знаковим кроком на шляху розвитку альтернативних способів вирішення спорів в Україні, започаткувавши новий етап у системі позасудового врегулювання, зокрема й у сфері захисту прав інтелектуальної власності [1].

Так, процедура медіації має низку переваг порівняно з традиційним судовим розглядом спорів. Насамперед, медіація надає можливість вирішити конфлікт у значно стисліші терміни, ніж це можливо в межах переважної судової системи. Крім того, відсутність жорстких процесуальних рамок сприяє формуванню неформального, відкритого діалогу між сторонами, що, своєю чергою, підвищує їхню готовність до конструктивної співпраці. Ще однією суттєвою перевагою є той факт, що остаточне рішення формується безпосередньо сторонами спору, що забезпечує відчуття спільної відповідальності та досягнення взаємної згоди. Такий підхід, як правило, сприяє добровільному виконанню домовленостей, зафіксованих у медіаційній угоді. Також варто відзначити, що на відміну від судового рішення, яке зазвичай задовольняє інтереси лише однієї сторони, медіація передбачає досягнення компромісу, який задовольняє обидві сторони конфлікту на добровільній основі. Нарешті, суттєвою відмінністю є орієнтація медіації на майбутнє: якщо судовий розгляд має ретроспективний характер і спрямований на аналіз минулих правовідносин, то медіаційний процес сприяє відновленню комунікації та побудові партнерських взаємин у перспективі [2, с. 1312–1313].

К. Є. Трошкіна підкреслює, що застосування медіації для вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності є одним із найбільш перспективних напрямів розвитку вказаного інституту. Така перспектива зумовлена рядом чинників. По-перше, спори у сфері інтелектуальної власності, зазвичай належать до категорії найбільш складних в правовому полі, що зумовлює підвищений рівень право-

вих ризиків. По-друге, специфіка предмету спору полягає у складності визначення вартості об'єктів інтелектуальної власності, а також у наявності особистих немайнових прав автора, які важко піддаються формалізації. По-третє, важливу роль відіграє необхідність забезпечення конфіденційності, оскільки розкриття інформації про творчі процеси, бізнес – моделі, технічні рішення чи наслідки порушень, що може завдати суттєвої шкоди зацікавленим сторонам. По-четверте, значна частина таких спорів відбувається за участі іноземних фізичних та юридичних осіб, для яких альтернативні способи врегулювання конфліктів є загальноприйнятою практикою. По-п'яте, конфлікти у сфері інтелектуальної власності часто пов'язані з ширшим колом спорів, зокрема тих, що виходять за межі національної юрисдикції, що ускладнює їх розгляд у межах традиційного судочинства [3, с. 49].

На думку О. О. Кармази, медіація може бути результативним інструментом для врегулювання широкого кола спорів у сфері інтелектуальної власності, а саме: 1) спорів, пов'язаних з укладанням ліцензійних договорів та передачею прав на об'єкти інтелектуальної власності; 2) спорів щодо порушення прав інтелектуальної власності; 3) спорів щодо встановлення права власності на винахід; 4) спорів щодо встановлення авторського права, за умови, коли третя особа здійснила істотний внесок у його створення [4, с. 24–28].

В свою чергу, Г. О. Ульянова вважає, що спори у сфері інтелектуальної власності, які можуть бути врегульовані за допомогою процедури медіації, доцільно класифікувати за кількома категоріями: 1) спори між суб'єктами прав інтелектуальної власності та користувачами, що виникають унаслідок невиконання або неналежного виконання договорів щодо розпорядження майновими правами (наприклад, на етапі підписання договорів – зокрема, коли сторони не можуть дійти згоди щодо істотних або додаткових умов договору); 2) спори, що виникають у випадку надання дозволу власником права інтелектуальної власності третім особам на використання об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема й у випадках примусового надання такого дозволу на підставі судового рішення; 3) у спорах, пов'язаних із неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності за відсутності згоди власника. Крім того, залежно від типу об'єктів, стосовно яких було допущено порушення, вчена вважає, що процедуру медіації можливо застосовувати у випадках: 1) порушення авторських та суміжних прав; 2) порушення прав промислової власності; 3) порушення прав на засоби індивідуалізації, зокрема торговельні марки, комерційні найменування тощо [5, с. 67].

І. М. Василенко зауважує, що процедура медіації може бути ефективно застосована для врегулювання спорів, що виникають у сфері інтелектуальної власності, а саме: 1) спори, пов'язані з ліцензуванням і передачею прав на об'єкти інтелектуальної власності; 2) спори щодо порушення прав інтелектуальної власності; 3) спори щодо права власності на винахід; 4) спори щодо визначення авторства, особливо у випадках, коли третя особа здійснила значний внесок у створення відповідного об'єкта [6].

Л. І. Бурова підкреслює, що врегулювання спорів у галузі інтелектуальної власності за допомогою медіації має кілька важливих переваг: 1) процес дозволяє швидко вирішити конфлікт, що, у свою чергу, сприяє оперативному припиненню порушення прав, що критично важливо у випадках незаконного використання, копіювання чи розповсюдження об'єктів права інтелектуальної, що потребують термінового реагування; 2) можливість досягнення взаємоприйняттого рішення, яке відповідає інтересам обох сторін, адже сторони медіації самостійно визначають умови угоди, спрямованої на припинення порушень і відновлення правової рівноваги; 3) збереження партнерських відносин, адже коли до конфлікту сторони вже співпрацю-

вали, медіація дозволяє уникнути поглиблення конфлікту, зберегти довіру між сторонами та знизити ризики для їхньої ділової репутації. Таким чином, медіація є ефективним інструментом для вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, оскільки поєднує швидкість, гнучкість і спрямованість на конструктивний діалог [7, с. 109].

Поміж іншого, вчений М. Бобровіч у сфері інтелектуальної власності виділяє два типи медіації – «медіація спору» та «медіація угоди». Медіація спору застосовується, коли конфлікт уже виник, а медіація угоди – коли конфлікту ще немає, але є можливість уникнути його в майбутньому. Медіатор здебільшого виконує роль допоміжним сторонам у вирішенні спору, сприяючи конструктивному діалогу для досягнення медіаційної угоди. У разі досягнення такої угоди в процесі медіації можуть виникати нові стосунки між сторонами, укріплені позитивними емоціями від досягнутого консенсусу та детальним опрацюванням інтересів, які можуть бути реалізовані тільки в рамках медіації [8, с. 13–14].

О. П. Орлюк підкреслює, що застосування медіації в сфері інтелектуальної власності має низку переваг, зокрема: медіація допомагає зберегти партнерські відносини між сторонами конфлікту; дає змогу оперативно припинити правопорушення завдяки швидкому вирішенню спору, а також сприяє знаходженню рішення, яке буде прийнятним для обох сторін при врегулюванні спору [9].

Як і будь-яка інша процедура врегулювання спору, медіація має певні етапи. Згідно з аналізом правових положень Розділу III Закону України «Про медіацію», пропонуємо виокремити шість основних етапів медіації для вирішення спору, зокрема й у сфері інтелектуальної власності: 1) пропозиція про можливість використання медіації (ст. 16); 2) укладення договору про проведення медіації (ст. 1, 20); 3) безпосереднє проведення медіації (ст. 17); 4) укладення угоди за результатами медіації (ст. 21); 5) виконання угоди за результатами медіації (ст. 21); 6) припинення медіації (ч. 2 ст. 17) [1].

Поміж іншого, Н. В. Троцюк зауважує, що процедура медіації при розгляді спорів у сфері інтелектуальної власності включає такі етапи: 1) укладення договору про проведення медіації; 2) оформлення претензій сторін та можливих шляхів вирішення спору; 3) виявлення причин виникнення спору; 4) розробка способів досягнення компромісу; 5) підписання угоди сторонами за результатами медіації [10, с. 120].

Незважаючи на це, в Україні існує неоднозначне ставлення до інституту медіації. З одного боку, спостерігається зростаючий інтерес до цієї процедури, з іншого – медіація часто сприймається як неефективний спосіб вирішення конфліктів. Досі не сформувалась усталена практика застосування медіації, зокрема для врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності. Так, представники судової влади відзначають кілька причин низької популярності примирних процедур: 1) організаційні: відносна новизна медіації, брак медіаторів, відсутність реклами на ринку професійних медіаторів, відсутність поширеної практики застосування медіації, нестача приміщень для проведення примирливих процедур у судах, низька активність просвітницької роботи серед державних органів, місцевих органів самоврядування, ЗМІ та медіаторів, необов'язковість медіації перед зверненням до суду; 2) економічні: висока вартість послуг професійних медіаторів, процесуальна пасивність у вирішенні цивільних спорів, небажання нести додаткові фінансові витрати, відсутність мотивації у судових представників до примирення сторін, оскільки це знижує їхній гонорар; 3) суб'єктивні (психологічні): високий рівень конфліктності в суспільстві, неінформованість сторін про медіацію, відсутність навичок ведення переговорів, недовіра до медіаторів, прагнення порушених сторін будь-якими способами притягнути до відповідальності порушника прав, відсутність

участі у судових засіданнях осіб, що мають право приймати рішення щодо предмета спору, сприйняття судового рішення як більш значущого, ніж ухвала про припинення справи, небажання брати відповідальність за вирішення конфлікту, а також використання судового процесу як затримки виконання зобов'язань для несумлінних осіб, низький рівень правової культури. Для усунення деяких із цих причин важливу роль можуть відігравати суди. Серед можливих заходів: організація інформування сторін про медіацію та її переваги (розміщення інформаційних стендів у судах, надання інформації на сайті), створення робочих місць для медіаторів, обладнання кімнат для примирення, організація чергування медіаторів, їх присутність на судових засіданнях, забезпечення безкоштовних послуг медіаторів у судах. Також важливим є підвищення рівня знань суддів про медіацію та навчання їх відповідним методикам [3, с. 49].

Під час дослідження питання вдосконалення механізмів правового захисту прав інтелектуальної власності, В. Дручек відзначає, що на сьогодні питання захисту цих прав, зокрема в рамках цивільно – правового захисту необхідно розглядати ширше, ніж лише застосування судом чи іншими уповноваженими органами державної влади примусових заходів. Сфера інтелектуальної власності, як показує світова практика, активно використовує альтернативні способи врегулювання спорів, зокрема медіацію та арбітраж. Світова спільнота визнає медіацію ефективним методом врегулювання спорів у випадках порушення прав інтелектуальної власності та їх захисту. Суб'єктами захисту прав інтелектуальної власності є як первинні суб'єкти, такі як творці, автори, винахідники, так і вторинні – особи, яким ці права належать або передаються за договором чи законом. Порушниками прав інтелектуальної власності є фізичні та юридичні особи, які своїми діями чи бездіяльністю порушують права, що належать іншим суб'єктам інтелектуальної власності згідно з законом чи договором. У результаті проведеного наукового дослідження В. Дручек робить висновок, що позасудові методи вирішення спорів, зокрема медіація, разом із патентним судочинством є перспективним напрямом розвитку України в удосконаленні захисту прав інтелектуальної власності [11, с. 158–164].

Всесвітня організація інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) надає значну роль поширенню медіації та арбітражу як способу врегулювання спорів, створивши в своїй структурі Центр Всесвітньої організації інтелектуальної власності з арбітражу та посередництва (далі – Центр ВОІВ з арбітражу та медіації). Вказаний Центр пропонує спеціалізовані послуги медіації та арбітражу для вирішення спорів щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності, які були отримані на підставі ліцензії, наприклад, ліцензії на використання патентів, ноу-хау, торговельних марок тощо, а також для спорів, що виникають на основі різних договорів у сфері інтелектуальної власності, таких як договори про передавання виключних майнових прав, авторські договори, договори комерційної концесії тощо. Основні процедури, доступні для сторін у Центрі ВОІВ з арбітражу та посередництва, включають: 1) медіація – процедура, в рамках якої незалежний посередник допомагає сторонам врегулювати спір; 2) арбітраж – процес, за якого спір передається на розгляд одного чи кількох арбітрів, які приймають обов'язкове до виконання рішення; 3) прискорена процедура арбітражу – процедура, що дозволяє швидше та економічніше врегулювати спір; 4) вирішення спору експертом одноосібно – процедура, за якої спір передається на розгляд експерта без заслуховування позицій сторін. Сторони, що звертаються до Центру, мають право самостійно вибрати найбільш зручну для них процедуру вирішення спору у сфері інтелектуальної власності [12, с. 89–90].

Центр ВОІВ та посередництва займає особливе місце серед міжнародних арбітражних інституцій,

адже заснований у 1994 році як неприбуткова організація, Центр працює за принципами нейтральності та незалежності. Унікальність Центру VOIB з арбітражу та посередництва полягає в його спеціалізації на розгляді спорів, що виникають у зв'язку з правовідносинами в сфері інтелектуальної власності. Сьогодні Центр VOIB з арбітражу та посередництва є найбільшим у світі надавачем послуг з альтернативного вирішення спорів у цій галузі [13, с. 236].

Арбітражні процедури, що використовуються Центром VOIB з арбітражу та посередництва, є універсальними і можуть застосовуватися як у транскордонних спорах, так і в конфліктах між суб'єктами однієї юрисдикції. Центр VOIB з арбітражу та посередництва пропонує як стандартну, так і прискорену арбітражну процедуру. Порядок проведення звичайної арбітражної процедури регулюється Правилами арбітражу Центру VOIB з арбітражу та посередництва. Так, для початку арбітражного розгляду необхідне укладення арбітражної угоди між сторонами, яка може мати форму окремого договору про передачу спору на розгляд арбітражу або як арбітражне застереження, включене до іншого договору між сторонами (ст. 1). Для ініціювання арбітражного процесу сторона – заявник повинна звернутися до Центру VOIB з арбітражу та посередництва та до сторони – відповідача з відповідним запитом на арбітраж (ст. 6), до якого додається копія арбітражної угоди. Відповідач має право подати відповідь на запит, що може містити його контраргументи та інші зауваження (ст. 11). Спір розглядається арбітражем, який може бути одноосібним або складатися з кількох арбітрів, що визначається за погодженням сторін (ст. 14). Арбітраж визначає подальший порядок розгляду спору і виступає основним органом, який керує процедурою (ст. 37). Для обґрунтування своєї позиції сторона – заявник подає виклад обставин (statement of claim) з усіма необхідними доказами, а відповідач – виклад заперечень (statement of defense) (ст. 41, 42). Арбітраж має право за власною ініціативою або за запитом сторони витребувати додаткові докази від іншої сторони (ст. 50), а також оглянути майно, техніку, веб-сайт чи інші предмети, якщо це вважається необхідним (ст. 52). Якщо для отримання свідчень чи усного заслуховування аргументів необхідно провести слухання, вони можуть проводитися як у форматі відеоконференції, так і при особистій присутності сторін (ст. 55). Оцінюючи факти та докази і приймаючи рішення, арбітраж застосовує матеріальне право, обране сторонами, а у разі його відсутності – право, яке арбітраж вважає належним для застосування, враховуючи звичаї ділового обороту (ст. 61). Крім того, арбітраж може запропонувати сторонам вирішити спір за допомогою медіації, уклавши угоду про передачу справи медіатору або без цього (ст. 67). Однією з переваг арбітражу порівняно з традиційним судовим розглядом є конфіденційність арбітражного процесу. Всі факти, заяви сторін та інша інформація, що стала відома під час процедури, є конфіденційною і не підлягають розголошенню без згоди сторін або інших зацікавлених осіб (ст. 75) [14].

Процедура прискореного арбітражу в основному схожа на стандартну арбітражну процедуру, але має кілька ключових відмінностей. Головною особливістю є скорочені терміни розгляду справи та оптимізація певних етапів процесу. Так, у рамках прискореного арбітражу для розгляду спору призначається тільки один арбітр, на відміну від звичайної процедури, де можливе призначення кількох арбітрів. Що стосується термінів, то у стандартному арбітражі процес може тривати до дев'яти місяців, а при прискореному арбітражі розгляд має бути завершений протягом трьох місяців після подачі заперечень відповідача або призначення арбітра. Остаточне рішення повинно бути прийняте протягом місяця після завершення провадження (ст. 58 Правил прискореного арбітражу VOIB) [15].

Рішення арбітражу Центру VOIB з арбітражу та посередництва мають таку ж імперативність до виконання, як і рішення міжнародних комерційних арбітражів. Основою

для забезпечення виконання таких рішень є Нью-Йоркська конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень, яка зобов'язує держави визнавати арбітражні рішення як обов'язкові та виконувати їх відповідно до національного процесуального законодавства (ст. 3). Україна Нью-Йоркську конвенцію ратифікували 172 країни, серед яких і Україна. В Україні питання визнання та виконання арбітражних рішень регулюються статтями 35 і 36 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» та статтями 474–482 Цивільного процесуального кодексу України. Тому арбітражні рішення Центру VOIB з арбітражу та посередництва можуть бути визнані та виконані в порядку визначеному вказаними нормами. Завдяки цьому, арбітражні процедури Центру VOIB з арбітражу та посередництва є доступними для учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності в Україні. [16].

У 2022 році в Україні був створений Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (далі – УКРНОІВІ), який виконує функції Національного органу інтелектуальної власності (далі – НОІВ) [17]. Одним із пріоритетних напрямків діяльності НОІВ є сприяння розвитку альтернативних методів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності в Україні. У рамках виконання цих зобов'язань при УКРНОІВІ вже створено Центр медіації та посередництва. Для виконання своїх завдань Центр здійснює низку функцій: 1) провадить просвітницьку діяльність, зокрема надає консультаційну та методичну підтримку учасникам правовідносин у сфері інтелектуальної власності щодо застосування медіації; 2) організовує та проводить тематичні заходи, а також співпрацює зі ЗМІ задля популяризації альтернативних способів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності; 3) готує пропозиції з удосконалення чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності; 4) організовує процеси медіації, веде Реєстр медіаторів, забезпечує організацію професійної підготовки ІР медіаторів, а також сприяє підвищенню їх кваліфікації та компетентності у сфері ІР медіації відповідно до міжнародних стандартів; 5) бере участь у реалізації положень Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством економіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності щодо альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності [18].

Ще одним поширеним способом альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності є звернення до Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (далі – МКАС). МКАС є самостійною постійно діючою арбітражною установою, що здійснює свою роботу відповідно до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж». Арбітражний розгляд МКАС відповідає кращим світовим стандартам, а рішення інституту успішно виконуються в 110 країнах світу. Рішення арбітражу є обов'язковими для сторін, і для його виконання сторона повинна подати оригінал арбітражного рішення або його належно засвідчену копію, а також оригінал арбітражної угоди. Основною метою арбітражу є вирішення спорів шляхом застосування чинного законодавства, і провадження завершується винесенням обов'язкового для сторін рішення. Це рішення можна оскаржити лише в окремих випадках, таких як відсутність домовленості сторін про арбітражне вирішення спору. Таким чином, з урахуванням імперативного характеру рішень, можна стверджувати, що міжнародний арбітраж є ефективним методом вирішення спорів [19, с. 85].

До компетенції МКАС при ТПП України відносяться спори, що виникають з договірних або інших цивільно-правових відносин у рамках міжнародних торгових відносин, за умови, що хоча б одна зі сторін має іноземний статус. Це включає спори між підприємствами з іноземними інвестиціями, міжнародними об'єднаннями, а також між їх учасниками та іншими суб'єктами українського права.

Зважаючи на складність і специфіку спорів у сфері інтелектуальної власності, до складу колегії арбітрів, яка розглядає такі справи, залучаються як юристи, так і фахівці в галузі інтелектуальної власності. Це дозволяє оперативно і об'єктивно приймати рішення, оскільки фахівці можуть безпосередньо оцінювати матеріали справи і дії сторін без необхідності призначати експертизи чи залучати висновки інших інстанцій [20].

Висновки. Отже, на наше глибоке переконання, враховуючи сучасні тенденції в розвитку правової системи України та міжнародний досвід, запровадження медіації та арбітражу як способів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності є перспективним напрямком для вдосконалення механізмів вирішення спорів у цій сфері. Медіація і арбітраж надають можливість швидко, ефективно і економічно вирішувати спори, що виникають у сфері інтелектуальної власності, без потреби звертатися до суду. Це особливо важливо в умовах глобалізації та постійного розвитку інновацій, коли порушення прав

інтелектуальної власності можуть виникати у різних юрисдикціях і потребують оперативного та кваліфікованого вирішення. Перспективи розвитку медіації та арбітражу в Україні в контексті інтелектуальної власності включають в себе можливість створення окремого арбітражного центру або подальшу трансформацію існуючих структур, таких як Центр медіації та посередництва при УКРНОІВІ. Оновлення нормативної бази, удосконалення процедур, зокрема введення прискореного арбітражу та використання електронних доказів, може значно покращити ефективність вирішення спорів і зробити цей процес більш прозорим та доступним для всіх учасників. Таким чином, запровадження медіації та арбітражу як способів захисту прав інтелектуальної власності має великі перспективи для розвитку правової культури в Україні, підвищення правової захищеності учасників ринку інтелектуальної власності, а також для зміцнення міжнародної репутації України як правової держави з високим рівнем захисту інтелектуальних прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 року № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 14.04.2025)
2. Курс цивільного процесу: підруч. / [В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.]; за ред. В. В. Комарова. Х.: Право, 2011. 1352 с.
3. Трошкіна К. Є. Особливості застосування медіації у сфері авторського права. *Наукові записки*. Серія: право. Випуск 12. 2022. С. 45-50.
4. Кармаза О. О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 24-28.
5. Ульянова Г. О. Актуальні питання запровадження медіації у сфері інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2010. № 3. С. 66-68.
6. Василенко І. Перспективи застосування медіації у захисті права інтелектуальної власності. URL: <http://human-rights.unian.net/ukr/detail/194839> (дата звернення: 14.04.2025)
7. Бурова Л. І., Ульянова Г. О. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері права інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. №4 (2013). С. 107-110.
8. Bobrowicz M. Mediacjegospodarcze – jakmediowaziprzekonywaz. Warszawa, 2004. P. 13-14.
9. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції: URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/JNALSV_58-74.pdf. (дата звернення: 14.04.2025)
10. Троцюк Н. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право* №4. 2016. С. 116-124.
11. Дручек В. Доступність альтернативного способу вирішення спорів. *Проблеми альтернативного судочинства в Україні: матеріали І Львів. міжнарод. форуму*. Львів: Львів. держ. ін.-т новіт. технологій та управління ім. В. Чорновола. 2018. С. 158-164.
12. Кронда О. Ю. Медіація в інтелектуальному праві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С. 89-90.
13. Ignacio de Castro, Heike Wollgast and Justine Ferland. Recent Trends in WIPO Arbitration and Mediation. The Guide To IP Arbitration (Second Edition). Law Business Research. 2022. P. 235-257.
14. WIPO Arbitration Rules, Schedule of Fees and Costs. July 2021. URL: https://www.wipo.int/export/sites/www/amc/en/docs/arbitration_rules_and_fees_2021.pdf (дата звернення: 14.04.2025)
15. WIPO Expedited Arbitration Rules, Schedule of Fees and Costs. July 2021. URL: https://wipo.int/export/sites/www/amc/en/docs/expedited_arbitration_rules_and_fees_2021.pdf (дата звернення: 14.04.2025)
16. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958). URL: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/new-york-convention-e.pdf> (дата звернення: 14.04.2025)
17. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 року № 943-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#n7> (дата звернення 14.04.2025)
18. Про Центр. URL: <https://ip-mediation.nipo.gov.ua/> (дата звернення 14.04.2025)
19. Галупова Л. І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2021. 207 с.
20. Захарченко Т. Арбітраж у сфері інтелектуальної власності. *Діловий вісник*. № 08(99). 2002. URL: <http://old.ucci.org.ua/synopsis/dv/2002/dv0208182.ua.html> (дата звернення 14.04.2025)